

Клімова Світлана Миколаївна,
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції
навчально-наукового інституту "Інститут державного управління"
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

e-mail: s.klimova@karazin.ua

<https://orcid.org/0000-0002-5106-6873>

Галинська Каріна Юріївна,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри фінансового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
вулиця Григорія Сковороди, 77, Харків, 61024, Україна

e-mail: k.yur.halynska@nlu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0000-7856-8665>

Мирна Надія Володимирівна,
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції
навчально-наукового інституту "Інститут державного управління"
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

e-mail: mail4myrna@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3351-5572>

Комуняр Дмитро Сергійович,
начальник Олександрівського відділу
Знам'янської окружної прокуратури Кіровоградської області,
вулиця Є. Чикаленка, 11, м. Кропивницький, 25006, Україна

e-mail: law.komuniar@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0000-9849-5408>

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Анотація. У статті виявлено перешкоди поєднання бюджетної та податкової політик в Україні в умовах військових дій. Окреслено шляхи гарантування національної безпеки. Одним із тих є фінансова політика, що дає можливість урядам не лише протидіяти економічним спадам, знижувати рівень безробіття та забезпечувати стабільність цін, а й протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам. Метою статті є критична оцінка фінансової політики України у період дії воєнного стану, формулювання проблемних питань реалізації цієї політики та визначення

Як цитувати: Клімова С. М., Галинська К. Ю., Мирна Н. В., Комуняр Д. С. Фінансова політика як інструмент забезпечення національної безпеки держави. *Актуальні проблеми державного управління*. 2024. № 2 (65). С. 216–234. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2024-2-11>

In cites: Klimova, S.M., Halynska, K.Y., Myrna, N.V., Komuniar, D.S. (2024). Fiscal policy as an instrument of state national security provision. *Pressing Problems of Public Administration*, 2 (65), 216–234. DOI: <https://doi.org/10.26565/1684-8489-2024-2-11> [in Ukrainian].

© Клімова С. М., Галинська К. Ю., Мирна Н. В., Комуняр Д. С., 2024

 This is an open access article distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution License 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

способів удосконалення її механізму формування та реалізації у повоєнні часи з метою зміцнення національної безпеки. Встановлено, що під час дії воєнного стану фіскальна політика набула нових акцентів. На часі планувати відбудову України, установлювати у стратегіях не лише зміцнення безпеки, правопорядку, підвищення рівня ефективності управління публічними фінансами, збільшення доходів бюджетів, а й нові акценти фіскальної політики. Важливими є послідовність реформ та їхні терміни, підвищення ефективності використання тих публічних коштів, що наявні сьогодні, слід впроваджувати за європейськими принципами і стандартами. Виокремлено найбільш проблемні питання реалізації фіскальної політики держави. Перше – адекватність податків збалансованим інтересам держави та суб'єктів господарювання. Друге – установлення масштабів подальшого застосування штучного інтелекту у сфері публічних фінансів, покладення відповідальності за результати дії штучного інтелекту на конкретний орган публічної адміністрації. Третє – низький рівень ефективності, прозорості та підзвітності перед громадськістю органів публічної адміністрації, на які покладається податковий контроль та управління публічними фінансами. Четверте – низька здатність правоохоронних органів запобігати правопорушенням в економічній сфері через складні та довготривалі процедури, слабкі зв'язки з міжнародними організаціями. П'яте – неефективність регуляторних механізмів, непослідовність правового регулювання відносин у податковій сфері за умови значного дефіциту бюджету. Шосте – невизначеність механізму встановлення активів та фінансових зобов'язань на тимчасово окупованих територіях України. Сьоме – відсутність чітких критеріїв для оцінки ефективності фіскальної політики держави.

Ключові слова: *національна безпека, публічне управління, органи публічної адміністрації, фіскальна політика, бюджетне законодавство, податкове законодавство, публічні фінанси, правоохоронна діяльність*

Актуальність і постановка проблеми. З метою забезпечення добробуту та захищеності населення необхідні ресурси, які за умови ефективного та раціонального використання публічних коштів здатні сприяти не тільки поступальному економічному розвитку, а й реформуванню системи публічного управління. Вирішальне значення для розвитку публічного сектора та стабільності в суспільстві відіграють різні види національної безпеки. Ефективне публічне управління забезпечує оптимальне використання фінансових ресурсів з метою досягнення стратегічних цілей і надання якісних послуг. Публічне управління здатне на виконання соціальних функцій держави за умови ефективного розпорядження ресурсами, а економічна безпека сприяє стійкості та розвитку всього суспільства. Взаємозв'язок між ефективним публічним управлінням та економічною безпекою стає більш актуальним у країнах, де органи публічної адміністрації стикаються зі складними фінансовими проблемами.

Ефективне розпорядження наявними ресурсами та забезпечення фінансової стійкості є надзвичайно важливим завданням для органів влади в нашій державі, коли триває російсько-українська війна. Стає надзвичайно складно за цих умов упровадити стратегію, що має такі глобальні плани: «... 1) розвивати ринкову конкуренцію, забезпечити демонополізацію економіки та детінізацію господарських відносин; 2) забезпечити дерегуляцію та не допускати тиску на бізнес; 3) створити конкурентні умови для залучення інвестицій, зокрема іноземних; 4) забезпечити стале функціонування фінансової системи, послідовність грошово-кредитної політики та підвищення рівня довіри до національних фінансових інститутів ...» [40]. Тому варто досліджувати фіскальну політику України як у воєнні часи, так і прогнозувати формування цієї політики після завершення війни, роблячи акцент на її значенні в механізмі гарантування національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Механізми формування та реалізації фінансової політики досліджували Л. Баранник, С. Богдан, Річард М. Берд., В. Краєвський, Л. Титенко, Н. Параниця, Т. Паянок, К. Сочка та ін. Важливими для цього дослідження стали роботи щодо національної безпеки, її окремих видів Є. Кобка, І. Кресіної, О. Кресіна, О. Лемака, О. Стойки, П. Тимчишина та інших. Чинникам ефективного управління публічними коштами присвячено фундаментальні праці В. Бабаєва, В. Бакуменка, Д. Білінського, Ю. Блинди, О. Борисюка, А. Гриценка, О. Глущенко, І. Дегтярьової, О. Іваніної, М. Карліна, В. Князева, Я. Казюк, Т. Лозинської, У. Лукашевської, П. Надолішнього, Н. Нижник, Д. Осборна, Н. Проць, Л. Черчик, С. Шатрави, Т. Щетініної та багатьох інших вітчизняних і зарубіжних науковців. Дослідження наголошують на важливості вдосконалення податкових механізмів у воєнний час, акцентуючи увагу на прозорості, підзвітності, імплементації міжнародних норм та вдосконаленні інформаційного забезпечення контролюючих органів для фінансової стійкості держави. Незважаючи на прогрес у вивченні фінансової політики як складової національної безпеки, спеціальних досліджень її аспектів у воєнний та повоєнний періоди бракує.

Метою нашого дослідження є аналіз фінансової політики України в період дії воєнного стану, формулювання проблемних питань реалізації цієї політики та визначення способів удосконалення механізму її формування та реалізації у повоєнні часи з метою зміцнення національної безпеки.

Предметом дослідження виступають інструменти, загрози та виклики фінансової політики. Об'єктом дослідження стали нормативні документи, рекомендації та стратегічні документи, що регламентують питання формування та реалізації фінансової політики в Україні, деякі *acquis communautaire* Європейського Союзу, а також наукові та науково-методичні публікації з досліджуваної проблематики. Методологія дослідження інтегрує комплекс сучасних філософських, загальнонаукових, спеціально наукових методів пізнання, включаючи діалектичний, системний, структурно-функціональний, догматичний. Висновки дослідження зроблено з урахуванням чинного законодавства, проекту Закону України про внесення змін до Закону України “Про національну безпеку України” щодо стратегічних основ інтегрованого управління кордонами [38], звіту Рахункової палати [10] та Офісу Віце-прем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції [9].

Використана методологія. У статті переважно застосовано міждисциплінарний підхід, що інтегрує сучасні філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові методи пізнання для комплексного аналізу фінансової політики як інструменту забезпечення національної безпеки держави в умовах воєнного стану та у повоєнний період. Серед основних методів слід виокремити діалектичний метод, який дозволив розглянути явища та процеси у розвитку й взаємозв'язку, що дало змогу виявити динамічну природу фінансової політики, зокрема її адаптацію до умов воєнного стану. Системний підхід застосовувався для вивчення фінансової політики як складової системи публічного управління, що передбачає взаємодію різних елементів – бюджетної, податкової політики, правового регулювання та економічної безпеки.

Структурно-функціональний метод дозволив аналізувати роль окремих елементів фінансової політики (бюджетні доходи, податкові механізми, контроль за витратами) у забезпеченні стійкості фінансової системи та сприянні національній безпеці. Для оцінки ефективності фінансової політики та її впливу

на економічну безпеку використовувалися методи кількісного аналізу: зокрема, аналіз динаміки доходів державного бюджету України за 2023–2025 рр. дозволив виявити тенденції зростання податкових і неподаткових надходжень та оцінити їхню відповідність актуальним потребам держави.

Догматичний метод було залучено для аналізу правових актів, які регламентують питання фінансової політики, таких як Бюджетний та Податковий кодекси України, Закон України «Про національну безпеку України» та інші нормативно-правові акти. Даний метод сприяв виявленню прогалин у правовому регулюванні податкових і бюджетних відносин та визначенню шляхів їх вдосконалення відповідно до європейських стандартів, зокрема *acquis communautaire*.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах питання забезпечення національної безпеки постали перед Україною особливо гостро. За три роки російсько-української війни Україна стикалася з серйозними фінансовими втратами, які виникали через руйнування інфраструктури, збитки виробництва, зменшення зовнішньої торгівлі. Основними викликами та загрозами фінансової безпеки у період воєнного стану стали:

- низький рівень бюджетної дисципліни, низька інституційна спроможність розпорядників бюджетних коштів розробляти плани діяльності більш як на один рік, обмежені зв'язки між бюджетним плануванням та пріоритетними напрямками розвитку держави;
- значний обсяг дефіциту державного бюджету, що перевищує визначені Бюджетним кодексом України 3 відсотки прогнозного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України на відповідний рік, що за фактичної відсутності неборгових джерел його фінансування спричиняє зростання державного боргу та відповідного навантаження на державний бюджет;
- недостатній рівень фінансової інклюзії;
- невирішені питання щодо активів та фінансових зобов'язань на тимчасово окупованих територіях України;
- високий рівень тінізації економіки;
- утрата доходів бюджету внаслідок поширених явищ «сірого» імпорту та контрабанди, схем ухилення від оподаткування, розмивання бази оподаткування шляхом використання «низькоподаткових» юрисдикцій;
- непослідовність правового регулювання відносин у податковій сфері;
- недостатній розвиток довгострокового кредитування;
- значна частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі банків, у тому числі державного сектора;
- функціонування системи пенсійного забезпечення в умовах високого демографічного навантаження;
- низький рівень ліквідності фондового ринку, захисту прав інвесторів поряд із недостатньою спроможністю регулятора протидіяти зловживанням на ринку;
- поширення явища легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [39].

Зазначені проблеми негативно впливають на розвиток економіки в цілому. Ліквідація вищезазначених викликів має стати складником більш глобального явища – гарантування національної безпеки, яка за сучасних умов регулюється Законом України «Про національну безпеку України» [35], прийняття якого було зумовлено вимогами п. 17 ч. 1 ст. 92 Конституції України, згідно з

якими основи національної безпеки визначаються винятково законами [14]. Наведений вище Закон є базовим для регулювання окремих форм і способів забезпечення національної безпеки. Спеціальні законодавчі акти визначають окремі безпекові питання, суб'єктний склад забезпечення національної безпеки та процедури реалізації окремих управлінських функцій. До них відносяться такі закони України: «Про боротьбу з тероризмом», «Про військово-цивільні адміністрації», «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України», «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану», «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» [24 – 27; 29] тощо. Підзаконними актами регулюються окремі безпекові питання [31; 32; 34; 36], а роз'яснення положень цих правових актів здійснює орган, який видав цей акт, а також той, на який офіційно покладено обов'язок роз'яснювати такі акти.

Розробка нових підзаконних актів у сфері національної безпеки, усунення прогалин і суперечностей у чинному законодавстві відбувається з урахуванням незмінності поняття «національної безпеки» як: «... захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [35]. Універсальність розуміння національної безпеки сприяла побудові відповідних систем, форм та моделей.

Форми забезпечення національної безпеки держави Є. Кобко запропонував тлумачити як «... закріплені нормами чинного законодавства зовнішні шляхи реалізації завдань та функцій уповноважених владних суб'єктів щодо забезпечення захищеності національних інтересів держави» [12, с. 4]. Їхнє визначення на практиці цілком залежить від конкретного виду національної безпеки, основні з яких чітко визначено в Стратегії національної безпеки України (введено в дію рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року) [40]. Поряд із інформаційною, екологічною передбачено економічну безпеку, яку можна розглядати як певний стан, за якого відбувається: «... економічне зростання, що характеризується приростом як реального ВВП, так і ВВП на душу населення; ефективне використання ресурсів, зокрема робочої сили. Відповідно такий стан характеризується: 1) повною зайнятістю робочої сили; 2) наявністю лише природного рівня безробіття в країні; 3) усуненням внутрішніх і зовнішніх загроз для економічного розвитку; 4) підтриманням належного рівня стабільності» [20, с. 51].

У наукових джерелах немає єдиного підходу до класифікації видів національної безпеки. Поширеним вважаємо підхід, за якого виділяють такі види безпеки: «міжнародна, політична, воєнна, економічна, інформаційна, соціальна та екологічна» [17, с. 173]. Однак за період дії воєнного стану все більше науковців досліджують співвідношення різних видів національної безпеки з правовою. Наприклад, О. Лемак визначає правову (юридичну) безпеку як похідну від інформаційної безпеки або вважає її невід'ємною складовою, яка також є надбудовою до територіальної, екологічної, економічної, політичної, інформаційної та інших видів безпеки у суспільстві [16, с. 71].

І. Корж під правовою безпекою розуміє: «... спроможність суб'єктів права держави реалізувати та забезпечити свої життєво важливі інтереси шляхом установаження суспільних відносин, які охоронювані та захищені сукуп-

ністю здійснюваних у правовій системі держави заходів, засобів і способів правового регулювання» [15, с. 356].

Співвідношення правової безпеки та економічної має велике значення, бо без правової надбудови неможливо реалізувати економічну політику, яка має декілька напрямків і видів. Одним із видів є фіскальна.

Розроблення ефективної системи управління фінансами у повоєнній Україні, розвиток нових підходів до організації податкового контролю сприятиме транскордонному співробітництву, збільшенню доходів державного та місцевих бюджетів, розвитку бізнесу. Водночас державні кордони повинні бути закриті для всіх видів незаконної діяльності, що загрожує безпеці та стабільності держави. Управлінські рішення не можуть прийматися абияк, неефективно і ситуативно, адже тільки ефективна державна адміністрація «... здатна швидко та ефективно приймати рішення, прозора публічна система дозволяє контролювати діяльність влади та підвищувати довіру до державних інституцій» [55, с. 70–87].

Реалізація фіскальної політики тісно пов'язана з поняттям «оптимальних» форм управління. Під оптимальним ми розуміємо процес вибору найкращих, тобто найбільш виправданих форм руху коштів у суспільстві з урахуванням специфіки пріоритетів бюджетної діяльності. Загальновідомо, що управлінська система в організації – це ухвалення управлінських рішень. Головним завданням управлінської системи у сфері оподаткування є прийняття ефективних управлінських рішень у процесі реалізації фіскальної політики. Прийняття управлінських рішень наразі є однією з головних функцій, яка пов'язує інші управлінські функції між собою, а саме – організацію, планування, мотивацію і контроль.

Щодо поняття «адміністрація» у науковій площині виділяють такі підходи до складників: 1) розпорядники, відповідальні організатори чого-небудь; 2) посадові особи управління та керівники будь-якої установи, підприємств публічного права; 3) органи публічної влади та інші суб'єкти, що уповноважені здійснювати функції публічної адміністрації.

Новітнім Законом України «Про адміністративну процедуру» під час трактування поняття адміністративного органу поєднано другий і третій підходи за умови, що такі суб'єкти реалізують функції публічної адміністрації, під якими слід розуміти: «надання адміністративних послуг, здійснення інспекційної (контрольної, наглядової) діяльності, вирішення інших справ за заявою особи або за власною ініціативою адміністративного органу» [23]. Розвиток законодавства щодо управлінської діяльності, яка пов'язана з наданням послуг, проведенням контролю або зверненнями до органів публічної влади, має базуватися на принципах саме цього законодавчого акту. Такий вид відносин має місце і у сфері оподаткування.

Публічна адміністрація у сфері оподаткування як система органів і суб'єктів управління реалізує владні повноваження. Із необхідністю імплементації європейських принципів у стратегічне планування фіскальних інструментів у повоєнній Україні важливо враховувати висновки Берда Річарда стосовно податкової реформи: *по-перше*, податкова адміністрація, звичайно, повинна мати достатні ресурси з точки зору робочої сили, інфраструктури та відповідної організаційної структури; *по-друге*, податкова адміністрація потребує інформаційної системи для визначення створеної та потенційної податкової бази. Тоді ідеальна система складається з п'яти підсистем:

- 1) система оцінки потенційної податкової бази для сукупної економіки;
- 2) система ідентифікації потенційних суб'єктів оподаткування та оцінки розміру податкової бази для кожного з цих суб'єктів;
- 3) система класифікації потенційних платників податків на відносно однорідні групи з точки зору відмінностей у необхідних ресурсах і стратегії, яку податкова адміністрація повинна застосовувати для збору з них податків;
- 4) система для моніторингу та надання зворотного зв'язку щодо ефективності стратегій, які використовує податкова адміністрація для збору податків від різних груп потенційних платників податків;
- 5) система моніторингу порушень справедливості, спричинених чинним процесуальним законодавством [49, с. 139].

Наведені поради для урядів, які розробляють фіскальні інструменти, є цілком актуальними і для нашої держави, особливо в період впровадження електронного врядування як одного з основних засобів підтримки ефективного функціонування державних органів та забезпечення швидкої реакції на виклики, що виникли через військовий стан. Штучний інтелект відіграє важливу роль у фіскальній політиці, пропонуючи нові підходи до виявлення фактів неефективного використання публічних коштів та прогнозування фінансових витрат. Його застосування покращує моніторинг і аналітику, підвищуючи готовність до потенційних ризиків управління публічними фінансами. Водночас залишається актуальним питання правового регулювання, оскільки використання штучного інтелекту в публічному секторі створює нові виклики для законодавства. Тому важливим питанням є з'ясування меж застосування штучного інтелекту у сфері оподаткування та управління публічними коштами. Слушними при цьому є позитивні та негативні аспекти цього інструменту, які викладено у науковій праці «Податки на надприбутки: історична перспектива та сучасна актуальність» [47]. Тому під час розробки національних стратегій слід враховувати висновки та застереження науковців.

Стратегії реформування податкової політики відрізняються в різних країнах, але одне обмеження зазвичай є спільним для всіх країн: дефіцит ресурсів податкового адміністрування. Незважаючи на високий потенційний результат у вигляді збільшення надходжень, податковим департаментам зазвичай важко, а часто й неможливо отримати більше персоналу, підвищити заробітну плату, щоб залучити (і утримати) висококваліфікований персонал або навіть задовольнити такі основні вимоги. Необхідними є додаткові офісні приміщення та комп'ютери. Податкові адміністратори є державними службовцями, тому на них поширюються всі обмеження, що стосуються державної служби. Стратегії реформ, які вимагають значних додаткових адміністративних ресурсів, зокрема персоналу, зазвичай приречені на поразку, оскільки необхідні ресурси не матеріалізуються повністю або своєчасно [49, с. 145].

Реалізація концепції доброго адміністрування у нормативно-правових документах та в практичній діяльності уповноваженими суб'єктами публічного адміністрування вважається необхідною з огляду на ті зобов'язання, котрі бере наша держава в останній період. Ці зобов'язання стосуються не тільки адаптації національного законодавства до *acquis communautaire*, але й до наближення практики функціонування уповноважених органів до тих стандартів, яких досягли адміністративні органи ЄС та держави-члени ЄС. Акти *acquis communautaire* стосовно фіскальної політики [50 – 52] неоднаково застосовуються європейськими державами. Говорити про їхню імплементацію

українським урядом у нові стратегічні плани стосовно досягнення стабільного економічного зростання, забезпечення високого рівня зайнятості населення та стабілізації цін не доводиться.

Розглянемо деякі факти підтвердження того, що фінансова політика українського уряду проводиться не відповідно до європейських стандартів і практик. Візьмемо для порівняння показники доходів Державного бюджету України за 2023–2025 роки. У таблиці показано динаміку доходів, із чого можна зробити висновок: відбулося збільшення податкових доходів у 2024, 2025 роках, хоча маємо критичну ситуацію в економіці та підприємницькій діяльності. Відсоткове збільшення податкових надходжень між 2023–2024 роками становить приблизно 36,47%, а між 2024–2025 роками – 26,65%. Відсоткове збільшення неподаткових надходжень між 2023–2024 роками становить приблизно 20,42%, а між 2024–2025 роками – 22,77%.

Таблиця. – Динаміка доходів Державного бюджету України 2023–2025 років
Table. – Dynamics of revenues of the State Budget of Ukraine in 2023–2025

Роки	Найменування згідно з класифікацією доходів бюджету	Усього	Загальний фонд	Спеціальний фонд
2023 рік	Податкові надходження	1 153 977 364,3	1 088 142 722,3	65 834 642,0
2024 рік		1 574 793 718,6	1 476 802 001,0	97 991 717,6
2025 рік		1 994 539 102,4	1 886 496 728,1	108 042 374,3
2023 рік	Неподаткові надходження	154 925 250,2	65 858 362,9	89 066 887,3
2024 рік		186 563 669,7	119 776 687,4	66 786 982,3
2025 рік		229 048 618,8	158 628 080,3	70 420 538,5

*2025 рік взято на основі державних планів і прогнозів згідно офіційних документів.

**Джерело: складено Клімовою С.М. на основі [5 – 7].

*The year 2025 is taken on the basis of state plans and forecasts according to official documents.

**Source: compiled by Klimova S.M. based on [5–7].

З огляду на значну потребу України у фінансових ресурсах у період післявоєнної відбудови варто враховувати досвід країн, які стикалися з необхідністю запровадження тимчасових заходів для залучення податкових надходжень з метою подолання кризових явищ. Зокрема, таких заходів уживали у Великій Британії та США під час світових війн, Німеччині – у 1990 році після об'єднання. Також існують історичні приклади «податків солідарності» (або «зборів на відновлення»), які мали форму тимчасової надбавки до корпоративного та/або особистого прибуткового податку, як це відбувалося в Австралії у 2011 році та Японії у 2012–2014 роках після стихійних лих. Можна припустити, що в період післявоєнної відбудови в Україні будуть підприємства, які отримають можливість мати значні надприбутки, скориставшись особливими обставинами післявоєнного відновлення (у даному випадку надприбутки – це дохід на інвестиції, що перевищує альтернативну вартість інвестицій). Податок на надприбуток нещодавно було прийнято кількома країнами Європи. Греція, Угорщина та Румунія запровадили податок на надприбуток у секторі

виробництва електроенергії, а Великобританія упровадила аналогічний податок у нафтогазовому секторі. Прикладом такого оподаткування для України є запровадження у 2023 році додаткового 81 оподаткування доходів банків, одержаних ними, з огляду на зміни економічних умов в Україні у період воєнного стану та не пов'язані з підвищенням продуктивності банківського сектора [54]. Саме тому такі прибутки можуть бути джерелом додаткових надходжень до бюджету для досягнення ефективнішого розподілу відповідної «економічної ренти» між економічними агентами [47].

Наведені вище аналітичні факти насправді піднімають кілька важливих проблем, характерних не лише для України, а й для багатьох країн Центральної та Східної Європи, які перебувають у процесі реформування своїх фіскальних систем та наближення до стандартів ЄС. Перша проблема стосується обмеженості ресурсів податкових адміністрацій, які часто не мають достатньо кваліфікованого персоналу, гідної оплати праці та сучасної інфраструктури для ефективного виконання своїх функцій. Це створює значні перешкоди для імплементації амбітних стратегій податкових реформ, оскільки без належного адміністративного потенціалу навіть найкращі законодавчі ініціативи ризикують залишитися на папері.

Як показує досвід країн ЦСЄ, що приєдналися до ЄС у 2000-х роках, подолання цієї проблеми вимагає системних інвестицій у модернізацію податкових органів, підвищення престижності та оплати праці податківців, запровадження сучасних ІТ-систем та методів аналізу даних. Наприклад, Польща у рамках підготовки до вступу в ЄС реалізувала масштабну програму реформування податкової адміністрації, що включала оновлення законодавства, реорганізацію структури відомства, значне збільшення зарплат та навчання персоналу, впровадження електронних сервісів для платників податків. Як результат, ефективність збору податків суттєво зросла, а рівень дотримання податкового законодавства підвищився. Словаччина та Естонія також досягли вражаючих успіхів у цифровізації податкових сервісів та зменшенні адміністративного навантаження на бізнес.

Друга проблема полягає у вибірковості та непослідовності наближення українського податкового законодавства до норм та практик ЄС. З одного боку, окремі законодавчі зміни, такі як запровадження податку на виведений капітал чи банківські надприбутки, декларативно відповідають європейським трендам. З іншого боку, стратегічні документи в сфері фіскальної політики, як от Національна стратегія доходів до 2030 року, часто не повною мірою враховують принципи та пріоритети ЄС, такі як зміщення податкового навантаження з праці на споживання та ресурси, спрощення податкової системи, протидія агресивному податковому плануванню тощо. Крім того, статистика надходжень Держбюджету (див. таблицю вище) свідчить про збереження фіскального тиску на бізнес та громадян в умовах економічної кризи, спричиненої війною. Це суперечить рекомендаціям європейських інституцій щодо забезпечення більшої гнучкості та стимулюючої ролі податкової політики під час криз. Для порівняння, Польща, Чехія та інші країни ЄС у 2020 – 2021 роках запровадили значні податкові пільги та відстрочення для підтримки бізнесу та зайнятості під час пандемії COVID-19.

На загальноєвропейському рівні спостерігається тренд до посилення координації податкових політик країн-членів задля протидії шкідливій податковій конкуренції, ухиленню від сплати податків та розмиванню бази оподаткування.

Зокрема, прийнятий у 2022 році Податковий пакт ЄС (EU Tax Deal) передбачає запровадження мінімальної ставки корпоративного податку на рівні 15%, обмін інформацією про реальних власників компаній та рахунків, спільні правила оподаткування цифрових гігантів тощо. Від України, як кандидата на вступ до ЄС, також очікуватимуть поступового наближення до цих норм та стандартів.

Наведені приклади часткового наближення податкового законодавства України до *acquis communautaire*, на жаль, не створюють додаткових робочих місць та не стимулюють економіку. Розглянемо деякі положення Національної стратегії доходів до 2030 року [18] (рисунок).

Оподаткування доходів	Непрямі податки
– реформувати спрощену систему оподаткування – відновити прогресивну шкалу ставок ПДФО – раціоналізувати податок на прибуток	– привести ПДВ у відповідність до законодавства ЄС – підвищити деякі акцизи – змінити оцінку майна для оподаткування
Наскрізнi теми:	
– підготувати законодавчі зміни щодо надання додаткових повноважень органів місцевого самоврядування в частині адміністрування місцевих податків і зборів; – визначити законодавчі підстави для проведення перевірки контролюючими органами на підставі зібраної органами місцевого самоврядування інформації щодо власників або користувачів нерухомого майна, яке не було оподатковано належним чином	– запровадити систематичну оцінку податкових пільг до їх запровадження; після запровадження податкові пільги підлягатимуть регулярному моніторингу

Рисунок. Окремі напрямки розвитку сфери оподаткування до 2030 року
Figure. Individual areas of development of the taxation sector until 2030

*Джерело: складено на основі [18].

*Source: based on [18].

Формуванню та реалізації фіскальної політики із використанням таких інструментів, як витрати і податки, сприяють різні внутрішні чинники, серед яких особливо слід виділити правоохоронну діяльність, що набула нових акцентів за останні роки. Вони були детально описані В. Євдокимовим так: «1) сталася заміна слова «боротьба» на «протидію та запобігання»; 2) уточнено систему правоохоронних органів; 3) предметом діяльності цієї сфери стала підтримка громадського порядку та гарантування безпеки соціальних відносин» [8].

За відсутності законодавчо визначеного переліку суб'єктів, що реалізують правоохоронну діяльність, широкого вжитку в нормативно-правових актах України та науковій площині терміна «правоохоронний орган» для конкретизації суб'єктів звернемося до положень законів України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про національну безпеку».

До переліку правоохоронних органів у першому вищезазначеному Законі віднесено: Державне бюро розслідувань, Службу судової охорони, Національне антикорупційне бюро України, органи внутрішніх справ України, податкову міліцію, Державну кримінально-виконавчу службу України, ор-

гани і підрозділи цивільного захисту, державної пожежної охорони, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України [37]. Законом України «Про національну безпеку» систему органів, що входять до «сил безпеки», визначено як: правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України [35].

Із наведених норм можна зробити висновок, що не слід ототожнювати поняття «правоохоронні органи» з поняттями «суб'єкти, що реалізують правоохоронні функції», «суб'єкти, що реалізують правозахисну діяльність». Правоохоронні повноваження можуть бути надані окремим підрозділам суб'єктів влади, які не відносяться до правоохоронних органів. Не вдаючись у детальну характеристику таких суб'єктів, зазначимо, що відчутний вплив на фінансову політику здійснюють не всі суб'єкти, наділені правоохоронними повноваженнями. Протидіють і запобігають економічній злочинності в Україні на сучасному етапі такі суб'єкти: прокуратура, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань, Національна поліція України, Бюро економічної безпеки України.

Але дискусійним у науковій площині залишається питання щодо віднесення прокуратури до системи правоохоронних органів, однак цілком справедливо вважати цей орган влади гарантом дотримання прав і свобод людини через профілактику злочинності, координатором «правоохоронних органів, на які законодавством України покладено функції здійснення дізнання, досудового слідства та проведення оперативно-розшукової діяльності, а в необхідних випадках – інші державні органи за їхньою згодою» [22]. Роль прокуратури у формуванні та реалізації фінансової політики зводиться до того, що через свою координаційну діяльність працівники прокуратур запобігають порушенням працівниками правоохоронних органів прав суб'єктів господарювання, які забезпечують надходження до бюджетів. Показово у рішенні Ради національної безпеки і оборони України було поставлено перед прокуратурою таке завдання, як: «... виробити ефективні механізми забезпечення захисту підприємництва від можливих зловживань із боку правоохоронних органів, зокрема під час проведення окремих слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, у ході яких обмежуються права чи законні інтереси відповідних суб'єктів господарювання» [36]. Такі завдання було поставлено перед правоохоронними структурами у той час, коли пріоритетними видатками були безпека і оборона. Однак разом із тим уряд держави намагається балансувати публічний інтерес (виявляється у розвитку системи безпеки і оборони, у відновленні економіки) із приватними інтересами суб'єктів господарювання.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень. На основі проведених досліджень можна зробити такі узагальнюючі висновки.

1) Фінансова політика має велике значення для гарантування національної безпеки. Завдяки обміркованим і вивіреним фінансовим заходам уряд може не лише протидіяти економічним спадам, знижувати рівень безробіття та забезпечувати стабільність цін, а й протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам. Разом із тим під час дії воєнного стану фінансова політика набула нових акцентів. На часі планувати відбудову України, установлювати у стратегіях не лише зміцнення безпеки, правопорядку, підвищення рівня ефективності управління публічними фінансами, збільшення доходів бюджетів, а

й ставити нові акценти фінансової політики. Важливими є послідовність реформ та їхні терміни, підвищення ефективності використання тих публічних коштів, що наявні сьогодні, слід упроваджувати їх за європейськими принципами і стандартами.

2) Виходячи з наведеного, можна виокремити найбільш проблемні питання регулювання урядом фінансових потоків за сучасних умов, тобто реалізації фінансової політики держави. *Перше* – адекватність податків збалансованим інтересам держави та суб'єктів господарювання. *Друге* – установлення масштабів подальшого застосування штучного інтелекту у царині публічних фінансів, покладення відповідальності за результати дії штучного інтелекту на конкретний орган публічної адміністрації. *Третє* – низький рівень ефективності, прозорості та підзвітності перед громадськістю органів публічної адміністрації, на які покладається податковий контроль та управління публічними фінансами. *Четверте* – низька здатність правоохоронних органів запобігати правопорушенням в економічній сфері через складні та довготривалі процедури, слабкі зв'язки з міжнародними організаціями. *П'яте* – неефективність регуляторних механізмів, непослідовність правового регулювання відносин у податковій сфері за умови значного дефіциту бюджету. *Шосте* – невизначеність механізму встановлення активів та фінансових зобов'язань на тимчасово окупованих територіях України. *Сьоме* – відсутність чітких критеріїв для оцінки ефективності фінансової політики держави.

3) Під час розробки фінансової політики України на повоєнний період, аби вона сприяла зміцненню національної безпеки, слід запланувати такі дії:

- підвищення ефективності управління публічними фінансами, упорядкованості системи адміністрування за певними якостями та зв'язками з метою забезпечення стійкої єдності;
- дослідження і розробку планів щодо нейтралізації загроз та викликів, пов'язаних із економічною нестабільністю;
- провадження та вдосконалення правоохоронної діяльності в економічній сфері;
- посилення інформаційної взаємодії правоохоронних органів із суб'єктами управління публічними фінансами, що сприяє швидкому реагуванню на порушення фінансового законодавства;
- посилення інформаційної взаємодії правоохоронних органів України, які протидіють економічній злочинності, з Європолем та Інтерполом;
- визначення масштабів застосування штучного інтелекту у сфері публічних фінансів та податкового контролю;
- окреслення стратегічними документами механізму визначення активів та фінансових зобов'язань на тимчасово окупованих територіях України;
- збалансування пріоритетів держави та інтересів платників податків за умови діалогу з громадськістю.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження у сфері фінансової політики як інструменту забезпечення національної безпеки можуть бути зосереджені на вдосконаленні механізмів її адаптації до умов воєнного та післявоєнного періодів. Зокрема, перспективним напрямом є розробка стратегій для інтеграції сучасних цифрових технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн і великі дані, у процеси управління публічними фінансами, зокрема в податковій сфері. Окремої уваги потребують дослідження трансформаційних процесів у фінансовій політиці для її адаптації до європейських стандартів та

практик, враховуючи *acquis communautaire*. Не менш важливим є вивчення інструментів подолання дефіциту бюджету та створення умов для фінансової стійкості через залучення надприбуткових податків, реформування податкового адміністрування та оптимізацію видатків. Перспективним є аналіз міжнародного досвіду фіскальних реформ у країнах, які проходили через кризові періоди, для розробки ефективних механізмів фінансового контролю. Нарешті, важливим напрямом є дослідження впливу фіскальної політики на економічну безпеку, враховуючи геополітичні ризики та нові виклики глобалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багатостороння конвенція про виконання заходів, які стосуються угод про оподаткування, з метою протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування. Київ : ВРУ, 2016. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376_001-16
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 37–38. Ст. 189.
3. Соболев Р.Г., Карамішев Д.М., Мирна Н.В., Євдокімов В.О. Вплив гібридних загроз на сучасну національну безпеку України. *Державне будівництво*. 2023. № 2. URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/issue/archive>
4. Деякі питання виконання Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» : Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 р. № 511. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/511-2022-%D0%BF#Text>
5. Додаток № 1 до Закону України «Про Державний бюджет України на 2023 рік». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>
6. Додаток № 1 до Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text>
7. Додаток № 1 до Закону України «Про Державний бюджет України на 2025 рік». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>
8. Євдокімов В. В. Понятійно-категоріальний апарат державної політики в сфері правоохоронної діяльності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 6. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1900> (дата звернення 25.10.2024).
9. Звіт за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (*acquis EC*) : підготовлено Офісом Віце-прем'єрки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. 2024. 308 с. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_UA.pdf
10. Звіт Рахункової палати за 2023 рік, затверджений рішенням Рахункової палати від 26.03.2024 № 14-2. / Офіц. сайт Рахункової палати. URL: <https://rp.gov.ua/Activity/Reports/?id=1898>
11. Клімова С. М. Фінансова безпека в період воєнного стану в Україні: особливості та напрямки розвитку. *Сектор безпеки України: актуальні питання науки та практики* : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конференції. Харків : Друкарня Мадрид. 2023. С. 104–110.
12. Кобко Є. В. Адміністративно-правовий механізм забезпечення національної безпеки держави : дис. ... д.ю.н. за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» (08 – Право). Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2023. 400 с.
13. Конвенція про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах: міжнародний документ. Офіц. сайт Верховної Ради України. URL: <https://surl.li/vlgdzv>
14. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
15. Корж І. Ф. Правова безпека як критерій стану правового життя: монографія. Київ : Вид-во Політія, 2024. 408 с.
16. Лемак О. В. Значення і роль Конституції в забезпеченні національної безпеки: аспекти сутнісних характеристик. *Аналітично-порівняльне правознавство* – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2024. № 3. С. 69–76. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.11>
17. Мотайло О. В. Система національної безпеки держави. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. №16. С. 171–176. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-52402020-16-28>

18. Національна стратегія доходів до 2030 року. *Офіційний сайт Міністерства фінансів України*. URL: <https://surl.li/lrefc>
19. Пелих І. Аналіз структури доходів державного бюджету України. *Актуальні питання фінансової теорії та практики* : збірн. матер. 10-ї заоч.-дистанц. конф. студентів і молодих вчених. 2023. С. 133–134.
20. Підвищення ефективності фіскальної політики на регіональному рівні в Україні в умовах адаптації до європейських стандартів : монографія / за ред. Л. Баранник. Дніпро : Ун-т митної справи та фінансів, 2018. 336 с.
21. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. *Офіц. вісник України*. 2010. № 92. Том 1. Ст. 3248.
22. Порядок координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності: затверджено наказом Генерального прокурора від 08.02.2021 № 28.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0028905-21#n10>
23. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>
24. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
25. Про військово-цивільні адміністрації : Закон України від 3 лютого 2015 р. № 141-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text>
26. Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України : Закон України від 21.04.2022 р. № 2217-IX. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2217-20#Text>
27. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану : Закон України від 12 травня 2022 р. № 2259-IX. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text>
28. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування банків та інших платників податків : Закон України від 21 листопада 2023 року № 3474-IX (набрав чинності 8 грудня 2023 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3474-20#Text>
29. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
30. Про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму : Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС 2005/60/ЄС від 26.10.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_774
31. Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією : Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України 22.12.2022 № 309; реєстрація від 23.12.2022 р. № 1668/39004. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: <https://surl.li/akowxx>
32. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції боротьби з тероризмом в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 січня 2021 р. №7-р. *Урядовий кур'єр* від 15.01.2021.
33. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України : Постанова КМУ від 6 березня 2019 р. № 227. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-%D0%BF>
34. Про координаційні центри підтримки цивільного населення : постанова Кабінету Міністрів України від 9 травня 2023 р. № 470. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/470-2023-%D0%BF#Text>
35. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
36. Про невідкладні заходи із забезпечення економічної безпеки на період дії правового режиму воєнного стану : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січня 2024 року, введено в дію Указом Президента України від 23.01.2024 р. № 21/2024. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-24#n2>
37. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09.04.1992 № 2262-XII. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: <https://surl.li/hqeiur>
38. Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до Закону України "Про національну безпеку України" щодо стратегічних основ інтегрованого управління кор-

- донами : Постанова Верховної Ради України від 18.06.2024 р. № 3815-IX. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3815-20#Text>
39. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року» : Указ Президента України 11.08.2021 р. № 347/2021. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: <https://surl.li/qjeuoh>
40. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: <https://surl.li/hsofn5>
41. Публічні фінанси : навчальний посібник / М. І. Карлін, Н. В. Проць, О. В. Борисюк, Н. С. Вавдіук, Л. М. Черчик; за ред. д. е. н., проф. М. І. Карліна. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 358 с. URL: <https://surl.li/rdeuwp>
42. Сочка К. А. Порівняльний аналіз податкових доходів бюджетів окремих країн ЄС та державного бюджету України. *Науковий вісник Ужгородського Університету. Серія Економіка*. 2023. Вип. 1 (61). С. 154–160. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1\(61\).154-160](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1(61).154-160)
43. Стойко О. М., Кресіна І. О., Кресін О. В. Відродження постконфліктних територій: світовий досвід і Україна : наукова записка / Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України. Київ : Норма права, 2020. 145 с.
44. Тимчишин П. Правові основи забезпечення національної безпеки під час воєнного стану. *Сучасна наука: стан, проблеми та перспективи розвитку* : збірник матеріалів міжвузівської науково-практичної конференції, Івано-Франківськ – 23 травня 2024 р. / ІФФ Університету «Україна». Івано-Франківськ, 2024. С. 32–34. URL: <https://surl.li/nndizf>
45. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіц. сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
46. Управлінські інформаційні системи в обліку та оподаткуванні : навч. посіб. / В. М. Краєвський, Л. В. Титенко, Т. М. Паянок, Н. В. Параниця, С. В. Богдан. Ірпінь : Вид-во Університету ДФС України, 2020. 288 с.
47. Хебус Шафік, Пріхардіні Дінар, Вернон Нейт. Податки на надприбуток: Історична перспектива та сучасна актуальність. Міжнародний валютний фонд. Вересень 2022 року.
48. Anouk Decuyper, Anne Van de Vijver. Friend or foe of fairness perceptions of the tax administration? A survey experiment on citizens' procedural fairness perceptions Government Information Quarterly 42 (2025) 102002. P. 1–12. URL: <https://www.elsevier.com/locate/govinf>
49. Bird Richard M. Administrative Dimensions of Tax Reform. *Annals of Economics and Finance*. 2004. May, 134–150. URL: <https://www.researchgate.net/publication/24137632>
50. Council Decision (2014/335/EU, Euratom) of 26 May 2014 on the system of own resources of the European Union. URL: <https://surl.li/wdwtft>
51. Council directive 2003/48/EC of 3 June 2003 on taxation of savings income in the form of interest payments. URL: <https://surl.li/axxfkn>
52. Council Directive 2011/16/EU of 15 February 2011 on administrative cooperation in the field of taxation and repealing Directive 77/799/EEC. URL: <http://eurlex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32011L0016>
53. EU opens accession negotiations with Ukraine. URL: <https://surl.li/kqrgnj>
54. Governance and Public Management. Swiss Public Administration. Making the State Work Successfully / edited by Andreas Ladner, Nils Soguel, Yves Emery, Sophie Weerts, Stéphane Nahrath. 2019. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-92381-9>
55. Shatrava S., Vylkov S., Sobol Y., Kondratenko V., Drozd A., Azhazha M., Voronkova V., Nikitenko V., Chernenko O. Organizational and Legal Cooperative Aspects between Government and Public Institutions as a Key Factor in the Formation of an Efficient and Transparent State Administration System. *Pakistan Journal of Life and Social Sciences*. 2024. № 22 (2), P. 7086–7095. DOI: <https://doi.org/10.57239/PJLSS-2024-22.2.00535>
56. Zhao D. National Security and Extraterritorial Jurisdiction. In: Contemporary Export Control Law of China. Modern China and International Economic Law. Springer, Singapore. 2024. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-99-9825-8_6

Стаття надійшла до редакції 29.10.2024 р.

Стаття рекомендована до друку 02.12.2024 р.

Klimova S. M.,

*Doctor of Science in Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Law, National Security and European Integration,
Education and Research Institute of Public Administration, V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
e-mail: s.klimova@karazin.ua <https://orcid.org/0000-0002-5106-6873>*

Halynska K. Y.,

*PhD in Law, Assistant of the Department of Financial Law,
Yaroslavl Mudryi National Law University,
77, Hryhoriya Skovorody St., Kharkiv, 61024, Ukraine
e-mail: k.yur.halynska@nlu.edu.ua <https://orcid.org/0009-0000-7856-8665>*

Myrna N. V.,

*PhD in Public Administration, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Law, National Security and European Integration,
Education and Research Institute of Public Administration, V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine
e-mail: mail4myrna@gmail.com <https://orcid.org/0000-0003-3351-5572>*

Komuniar D. S.,

*Head of the Oleksandrivska Department,
Znamianka District Prosecutor's Office of the Kirovohrad Region,
11, Chikalenko St., Kropyvnytskyi, 25006, Ukraine
e-mail: law.komuniar@gmail.com <https://orcid.org/0009-0000-9849-5408>*

FISCAL POLICY AS AN INSTRUMENT OF STATE NATIONAL SECURITY PROVISION

Abstract. The article highlights the obstacles to combining budgetary and tax policy in Ukraine in the context of hostilities. The ways of ensuring national security are outlined. One of them is fiscal policy, which allows governments not only to counteract economic downturns, reduce unemployment, and ensure price stability, but also to counteract internal and external threats. The purpose of this study is to analyse Ukraine's fiscal policy under martial law, to formulate problematic issues in the implementation of this policy, and to identify ways to improve the mechanism of developing and implementing this policy in the post-war period in order to strengthen national security.

During the period of martial law, fiscal policy has taken on new characteristics and new tasks. The time has come to plan the reconstruction of Ukraine and to incorporate into the strategies not only the strengthening of security, law and order, the improvement of the efficiency of public financial management, and the increase of budget revenues, but also new fiscal policy priorities. The sequence of reforms and their timing are important, and improving the efficiency of the use of existing public funds should be implemented in accordance with European principles and standards. Based on the above, we can identify the most problematic issues of state regulation of financial flows in the current environment, i.e. the implementation of the state's fiscal policy. The first is the relevance of taxes to the needs of both the state and economic entities. The second is to determine the scope of further use of artificial intelligence in the field of public finance and to assign responsibility for the performance of artificial intelligence to a specific public administration body. The third is the low level of efficiency, transparency, and public accountability of public administration bodies responsible for tax control and public finance management. The fourth is the low ability of law enforcement agencies to deter economic crimes due to complicated and time-consuming procedures and weak ties with international organisations. The fifth is the ineffectiveness of regulatory mechanisms, inconsistent legal regulation of relations in the tax sphere in the face of a significant budget deficit. The sixth is the uncertainty of the mechanism for establishing assets and financial liabilities in the temporarily occupied territories of Ukraine. The seventh is the lack of clear criteria for assessing the effectiveness of the state's fiscal policy.

Keywords: *national security, public administration, public administration bodies, fiscal policy, budget legislation, tax legislation, public finances, law enforcement activities.*

REFERENCES

1. Multilateral Convention on the Implementation of Measures Relating to Tax Agreements to Counter Base Erosion and Profit Avoidance (2016). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376_001-16 [in Ukrainian].
2. Budget Code of Ukraine No. 2456-VI (2010, July 8). *The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2001, 37–38, 189 [in Ukrainian].
3. The Influence of Hybrid Threats on the Modern National Security of Ukraine (2023) / Dmytro Karamyshev, Roman Sobol, Nadiia Myrna, Vadim Yevdokymov. *State Formation*, 2. URL: <https://periodicals.karazin.ua/db/issue/archive> [in Ukrainian].
4. Some issues of implementation of the Law of Ukraine “On the Legal Status of Persons Disappeared Under Special Circumstances” (2022, April 29) No. 511 : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/511-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
5. Appendix No. 1 to the Law of Ukraine “On the State Budget of Ukraine for 2023”. URL: <https://surl.li/prolpb> [in Ukrainian].
6. Appendix No. 1 to the Law of Ukraine “On the State Budget of Ukraine for 2024”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> [in Ukrainian].
7. Appendix No. 1 to the Law of Ukraine “On the State Budget of Ukraine for 2025”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text> [in Ukrainian].
8. Ievdokymov, V. (2020), “Conceptual and categorical apparatus of state policy in the field of law enforcement”, *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, [Online], vol. 6, available at: <https://surl.li/ayupcl> (Accessed 24 Jan 2025). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.6.2>
9. Report on the results of the initial assessment of the state of implementation of the acts of the European Union (acquis EC) (2024), 308. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_UA.pdf [in Ukrainian].
10. Report of the Accounting Chamber for 2023, approved by the decision of the Accounting Chamber No. 14-2 (2024, March 26). URL: <https://rp.gov.ua/Activity/Reports/?id=1898> [in Ukrainian].
11. Klimova, S.M. (2023). Financial security during the period of martial law in Ukraine: features and directions of development. *The security sector of Ukraine: current issues of science and practice*: materials of the XI International Scientific and Practical Conference. Kharkiv: Madrid, 104-110. [in Ukrainian].
12. Kobko, Ye.V. (2023). Administrative and Legal Mechanism for Ensuring National Security of the Country. Qualifying scientific work as the manuscript. The thesis for a doctoral degree by the specialty 12.00.07 «Administrative law and procedure; financial law; informational law» (08 – Law) / Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 400 [in Ukrainian].
13. Convention on mutual administrative assistance in tax matters: international document. URL: <https://surl.li/vlgdzv> [in Ukrainian].
14. The Constitution of Ukraine (1996): *The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 30, 141 [in Ukrainian].
15. Korzh, I.F. Legal security as a criterion of the state of legal life: monograph. Kyiv: LLC, 2024. 408 p.
16. Lemak, O.V. (2024). Significance and role of the Constitution in ensuring national security: aspects of essential characteristics. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 3, 69–76. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.1.1> [in Ukrainian].
17. Motaylo, O.V. The system of national security of the state. *Public management and administration in Ukraine*. 2020. 16, 171–174. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-52402020-16-28> [in Ukrainian].
18. National income strategy until 2030. URL: <https://surl.li/lbrger> [in Ukrainian].
19. Pelikh, I. (2023). Analysis of the revenue structure of the state budget of Ukraine. *Current issues of financial theory and practice*, 133–134 [in Ukrainian].
20. Increasing the effectiveness of fiscal policy at the regional level in Ukraine in the context of adaptation to European standards (2018): monograph under the editorship L. B. Barannyk. Dnipro : University of Customs and Finance, 336 [in Ukrainian].
21. Tax Code of Ukraine No. 2755-VI (2010, December 2). *The Official Bulletin of Ukraine*, 92, 1, St. 3248 [in Ukrainian].
22. Procedure for coordinating the activities of law enforcement agencies in the field of combating crime. Order of the Prosecutor General dated 08.02.2021 No. 28. URL: <https://surl.li/qwodip>

23. About the administrative procedure. The Law of Ukraine. Document 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>
24. About fighting terrorism No. 638-IV (2003, March 20). *Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15> [in Ukrainian].
25. About military-civilian administrations No. 141-VIII (2015, February 3). *Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> [in Ukrainian].
26. On making changes to some laws of Ukraine regarding the regulation of the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine No. 2217-IX (2022, April 21). *Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2217-20#Text> [in Ukrainian].
27. On making changes to some laws of Ukraine regarding the functioning of the civil service and local self-government during the period of martial law No. 2259-IX (2022, May 12). *Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-20#Text> [in Ukrainian].
28. On amendments to the Tax Code of Ukraine regarding the peculiarities of taxation of banks and other taxpayers No. 3474-IX (2023, November 21). *Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3474-20#Text> [in Ukrainian].
29. On ensuring the rights and freedoms of citizens and the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine No. 1207-VII (2014, April 15). *Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> [in Ukrainian].
30. On preventing the use of the financial system for the purpose of money laundering and terrorist financing : directive of the European Parliament and the EU Council 2005/60/EC (2005, October 26). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_774 [in Ukrainian].
31. On the approval of the List of territories on which hostilities are (were) conducted or temporarily occupied by the Russian Federation : order of the Ministry on Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine No. 309 (2022, December 22). *Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22#n7> [in Ukrainian].
32. On the approval of the plan of measures for the implementation of the Concept of Combating Terrorism in Ukraine : order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 7-p (2021, January 5). *Governmental Courier* [in Ukrainian].
33. On the approval of provisions on the State Tax Service of Ukraine and the State Customs Service of Ukraine: order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 227 (2019, March 6). URL: <https://surl.li/nakyfl> [in Ukrainian].
34. About coordination centers for civilian population support: order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 470 (2023, May 9). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/470-2023-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
35. About the national security of Ukraine No. 2469-VIII (2018, June 21). *The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 31, 241 [in Ukrainian].
36. On urgent measures to ensure economic security during the legal regime of martial law: decision of the National Security and Defense Council of Ukraine No. 21/2024 (2024, January 23). URL: <https://surl.li/xcgew> [in Ukrainian].
37. On Pension Provision of Military Men, Persons of Senior Staff and the Ranks of Bodies of Domestic Affairs and Some Other Persons. The Law of Ukraine. Document 2262-XII.
38. On the adoption as a basis of the draft Law of Ukraine on Amendments to the Law of Ukraine "On National Security of Ukraine" regarding the strategic foundations of integrated border management: resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine No. 3815-IX (2024, June 18). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3815-20#Text> [in Ukrainian].
39. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine "On the Economic Security Strategy of Ukraine for the period until 2025 No. 347/2021 (2021, August 11). URL: <https://surl.li/vnaite> [in Ukrainian].
40. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine "On the National Security Strategy of Ukraine" : decree of the President of Ukraine (2020, September 14). URL: <https://surl.li/cegrph> [in Ukrainian].
41. Public finances (2023) / M.I. Karlin, N.V. Prots, O.V. Borysyuk, N.S. Vavdiyuk, L.M. Cherchyk; under the editorship Doctor of Economics, Prof. M.I. Karlina. Luts'k: Lesya Ukrainka Volyn National University, 358. URL: <https://surl.li/vzerwq> [in Ukrainian].
42. Sochka, K.A. (2023). Comparative analysis of tax revenues of the budgets of individual EU countries and the state budget of Ukraine. *Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Economy series*, 1 (61), 154–160. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1\(61\).154-160](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1(61).154-160) [in Ukrainian].

43. Stoyko, O.M., Kresina, I.O. & Kresin, O.V. (2020). Revival of post-conflict territories: world experience and Ukraine: scientific note / V.M. Koretsky Institute of State and Law named after National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv : Norma prava, 145. [in Ukrainian].
44. Tymchyshyn, P. (2024). Legal foundations of ensuring national security during martial law. *Modern science: state, problems and prospects of development*. Ivano-Frankivsk, 32-34. URL: <https://surl.li/mlkwj> [in Ukrainian].
45. Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian].
46. Management information systems in accounting and taxation: training. manual (2020) / V.M. Kraevskyi, L.V. Tytenko, T.M. Payanok, N.V. Paranytsia, S.V. Bohdan, 288 [in Ukrainian].
47. Hebus, Shafiq, Prichardini, Dinar & Vernon, Nate. Taxes on excess profits: Historical perspective and contemporary relevance (2022, September). IMF [in Ukrainian].
48. Anouk Decuypere, Anne Van de Vijver. Friend or foe of fairness perceptions of the tax administration? A survey experiment on citizens' procedural fairness perceptions Government Information Quarterly 42 (2025) 102002. P. 1–12. URL: <https://www.elsevier.com/locate/govinf>
49. Bird, Richard M. (2004). Administrative Dimensions of Tax Reform. *Annals of Economics and Finance*. 2004. May, 134–150. URL: <https://www.researchgate.net/publication/24137632>
50. Council Decision (2014/335/EU, Euratom) of 26 May 2014 on the system of own resources of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014D0335>
51. Council directive 2003/48/EC of 3 June 2003 on taxation of savings income in the form of interest payments. URL: <https://surl.li/qiozvb>
52. Council Directive 2011/16/EU of 15 February 2011 on administrative cooperation in the field of taxation and repealing Directive 77/799/EEC. URL: <https://surl.li/dplzqi>
53. EU opens accession negotiations with Ukraine. URL: <https://surl.li/kqrgnj>
54. Governance and Public Management (2019). Swiss Public Administration. Making the State Work Successfully / edited by Andreas Ladner, Nils Soguel, Yves Emery, Sophie Weerts, Stéphane Nahrath. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-92381-9>
55. Shatrava, S., Vylkov, S., Sobol, Y., Kondratenko, V., Drozd, A., Azhazha, M., Voronkova, V., Nikitenko, V., Chernenko, O. Organizational and Legal Cooperative Aspects between Government and Public Institutions as a Key Factor in the Formation of an Efficient and Transparent State Administration System. *Pakistan Journal of Life and Social Sciences*. 2024. No. 22(2), P. 7086–7095. DOI: <https://doi.org/10.57239/PJLSS-2024-22.2.00535>
56. Zhao, D. National Security and Extraterritorial Jurisdiction. In: Contemporary Export Control Law of China. Modern China and International Economic Law. Springer, Singapore. 2024. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-99-9825-8_6

The article was received by the editors 29.10.2024.

The article is recommended for printing 02.12.2024.